

The social and political influence of ideas

Mohammad kuchak¹

Aliraze Radfar²

Masoumeh Reshad³

Abstract

Imaginations are more or less fixed individual and social images that create new creations mostly unconsciously in the human mind. The present article investigates the important role of imagination as one of the important and important elements in the social and political sphere. The current research tries to provide a clear and comprehensible definition of the image, to examine the impact of the images and to reach the conclusion that how the images affect the social and political developments. This research was done by descriptive method and by collecting data from library methods. The findings show that the political and social effects of ideas are very important so that they are not only effective in shaping, weakening or strengthening the identities and norms and imaginations of the society, but just as ideas are inherited from the past, they can also be used in the five processes of the presence of imaginary forms in the mind. associating, documenting, highlighting and symbolizing, and undergoing re-creation or transformation through various methods, including the use of media tools, the interaction of different groups with each other, and the creation of incentives or deterrents. Therefore, the role of images can be mentioned as a very influential and important mediator in social and political developments.

---

¹ Master student of political science and international relations Shahid Beheshti University, Tehran, Iran . **Mohammad.kochak1371@gmail.com**

² PhD student of international relations, Islamic Azad University, Central Tehran, Tehran, Iran **Amiranprint6371@gmail.com**

³ Associate Professor, Department of Social Sciences, Roudehen University, Tehran, Iran. **Masi.reshad@yahoo.com**

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۲۶ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۵

Knowledge of political interpretation

دانش تفسیر سیاسی

Vol 5, No 17, Autumn 2023

سال پنجم، شماره ۱۷، پاییز ۱۴۰۲

ppt 147-178

صفحات ۱۴۸-۱۴۷

هویت اسلامی-ایرانی در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

محمد کوچک^۱

علیرضا رادفر^۲

معصومه رشاد^۳

چکیده

مقاله حاضر به بررسی دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، به‌عنوان یکی از بزرگان رهبری و اندیشه اسلامی در جهان معاصر، درباره مفاهیم هویت و معنا می‌پردازد و بر اهمیت آن برای کشورهای اسلامی و جنبش‌های اسلامی امروزی تأکید می‌کند. سؤال پژوهش این است که در منظر اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) هویت اسلامی و ایران دارای چه مؤلفه‌هایی بوده و رابطه بین آن‌ها چگونه است؟ پژوهش به روش تبیینی و با اسناد کتابخانه‌ای گردآوری شده است و بررسی این پژوهش نشان می‌دهد که در دیدگاه ایشان زبان، اعیاد، مراسم و مناسک و ارزش‌های اسلامی و ملی به‌عنوان هویت در دو بعد مطرح شده است. به‌علاوه باید گفت ایشان به همسازی هویت اسلامی و ایرانی اعتقاد دارند و در موارد گوناگون این دو هویت را در کنار هم و آمیخته و سازگار با یکدیگر قرار می‌دهند.

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی و روابط بین‌الملل دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

mohammad.kochak1371@gmail.com

^۲ دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران

^۳ استادیار گروه روابط بین‌الملل دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران

واژگان کلیدی: هویت، اسلام، ایران، فرهنگ

مقدمه

عناصر هویتی هر جامعه، عامل اصلی پویایی آن‌ها، در مسیر تکوین و بقا است. با نگاهی به گذشته هر ملت، نقش و اهمیت شناخت اجزا و عناصر آن، هویدا و مبرهن است. به عبارت دیگر، در جهان واقع، برای ماندگاری در مسیر سیال زنجیره روابط اجتماعی و حرکت به سوی تعالی، یکی از اصلی‌ترین ملزومات، همان بازشناخت، تعریف و تحلیل ساختار هویتی مردمان است. در همین راستا تحولات عظیمی که پس از انقلاب اسلامی در ایران، نه تنها در زمینه‌های سیاسی و اجتماعی بلکه در حوزه فرهنگی به وجود آمد موجب شده است تا اهمیت این پژوهش به سبب پرداختن به دو بعد ملی و دینی برجسته شود. با توجه به اینکه برخی نظریه‌پردازان انقلاب، عامل اصلی آغاز انقلاب اسلامی را تغییرات فرهنگی در جامعه ایران قبل از انقلاب می‌دانند و این انقلاب را به‌عنوان یک تحول مبتنی بر فرهنگ اسلامی و دینی معرفی می‌کنند. در این راستا، دیدگاه‌ها و رویکردهای آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به مفاهیم هویت و معنا، به‌ویژه برای کشورهای اسلامی و جنبش‌های اسلامی معاصر که با جامعه ایران تشابهات فرهنگی و اجتماعی دارند، دارای اهمیت ویژه‌ای است. این مقاله به بررسی این نگرش‌ها و پیدایش آن‌ها در مفهوم‌سازی هویت اسلامی-ایرانی توسط آیت‌الله خامنه‌ای می‌پردازد و اهمیت آن را برای مطالعه و درک بهتر مسائل فرهنگی و اجتماعی در ایران و دیگر کشورهای اسلامی مورد بحث قرار می‌دهد. سؤال پژوهش این است که در منظر اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) هویت اسلامی و ایران دارای چه مؤلفه‌هایی بوده و رابطه بین آن‌ها چگونه است؟ پژوهش به روش تبیینی و با اسناد کتابخانه‌ای گردآوری شده است. در همین راستا می‌توان پژوهش‌های متعددی را نام برد که هر یک به‌نوعی به دنبال بررسی مسئله هویت اسلامی ایرانی بوده‌اند از جمله شعبانی سارویی (۱۳۹۲)، «قدرت نرم و هویت فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران»، را

مورد مطالعه قرار داده و بیان نمود اگرچه در خصوص منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران پژوهش‌های درخور توجهی انجام شده، اما بحث فرهنگ همچنان - به دلیل اهمیت راهبردی که دارد - حائز توجه دوچندان است. دلیل این امر به بنیاد و هویت فرهنگی نظام جمهوری اسلامی ایران بازمی‌گردد که منجر شده فرهنگ به مثابه منبع بی‌بدیل قدرت نرم تبدیل شود. افتخاری؛ اسدی و نزهت (۱۳۹۳)، در مطالعه‌ای با عنوان «ناسیونالیسم و هویت ملی در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای» تلاش نمودند تا به تحلیل دیدگاه مقام معظم رهبری، درباره ناسیونالیسم و هویت ملی بپردازند. برای این منظور نخست نظریه ملیت بررسی شده و سپس هویت ملی و عناصر تشکیل‌دهنده آن در اندیشه ایشان مورد تحلیل قرار می‌گیرد. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، برای همه مسلمانان علاوه بر هویت ملی، هویتی کلان‌تر و فراملیتی، قائل هستند که مطابق گفتمان اسلامی از آن در ذیل الگوی امت اسلامی باید یاد نمود. اسدی (۱۳۹۳)، در مطالعه «نسبت جهانی شدن و هویت ملی در ایران با تأکید بر اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای حفظ‌الله» بیان نمود، امروزه برای جلوگیری از ایجاد بحران و یا حل بحران‌های ایجادشده در حوزه هویت ملی، نیازمند شناخت تهدیدها و فرصت‌های جهانی شدن برای هویت ملی هستیم و از آنجاکه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر سیاسی و دینی جمهوری اسلامی ایران هستند. اسدپور و احمدی اهنک (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان «بازنمایی هویت اسلامی-ایرانی در اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) دام‌ظله»، بیان نمود پژوهش حاضر بر آن است تا با مروری اجمالی بر دیدگاه‌ها و بیانات مقام معظم رهبری، بازنمایی هویت اسلامی - ایرانی را در اندیشه‌ها، به‌ویژه نظریات دفاعی ایشان، دست یازد.

با بررسی موارد فوق به نظر می‌رسد که هر یک از پژوهش‌های پیشین تلاش داشته‌اند تا بحث هویت اسلامی و ایرانی را از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) تبیین کنند اما جنبه نوآوری این مقاله بررسی مؤلفه‌ها و پیوند این مهم با یکدیگر است.

چارچوب مفهومی

هویت اصطلاحاً مجموعه‌ای از شاخص‌ها و علائم در حوزه مؤلفه‌های مادی، زیستی، فرهنگی و روانی است که موجب شناسایی فرد از فرد، گروه از گروه یا قومی از قومی دیگر و فرهنگی از فرهنگ دیگر می‌شود به تعبیر دیگر، هویت یعنی وجه اختصاصی هر فردیت گروه. چنانکه در تعریف هویت می‌توان گفت: هویت معانی ذهنی شامل ارزش‌ها، هنجارها، نمادها، طرز تلقی‌ها و آگاهی‌های مختص به یک خود فردی یا اجتماعی و احساس تعلق و تعهد نسبت به آن خود است (حاجیان، ۱۳۷۹: ۱۰). تطور تاریخ نشانگر آن است که هویت‌سازی ملی فرایندی همیشگی بوده و نباید تصور شود که وقتی ملتی شکل گرفت به خودی خود تداوم می‌یابد بلکه برعکس روح ملت بودگی در معرض فراز و فرود قرار دارد. بحث از مسئله «هویت» در سطوح مختلف آن در جامعه ایران سابقه‌ای طولانی دارد و به نوعی می‌توان ریشه آن را در اندیشه روشنفکران و نویسندگان عصر مشروطه به بعد جست‌وجو کرد. روشنفکران ایرانی به‌عنوان حاملان ایده‌ها و معرفت، هرکدام در بستر علایق ارزشی که دارند از طریق تأمل در بحران‌های زمانه خویش (به‌عنوان برآیندهای واقعیت‌های اجتماعی و برش‌های تاریخی زمان روشنفکر) در تلاش‌اند تا پاسخی به مسئله هویت دهند که به‌طور مشخص می‌توان از چهار الگوی سخن به میان آورد: ۱- الگوی «هویت باستانی» که در ذیل «بحران عقب‌ماندگی» و در فاصله زمانی دوره منتهی به مشروطه تا دوره پهلوی اول مطرح می‌شود؛ ۲- الگوی «هویت اسلامی» که در ذیل «بحران انحطاط و ریشه‌کن شدن درخت اصالت‌ها و نیز گسست معرفت از اندیشه قدسی» از دهه ۱۳۳۰ تا انقلاب اسلامی مورد تأکید قرار می‌گیرد؛ ۳- الگوی «هویت چندگانه» که اواخر

دهه انقلاب اسلامی و در ذیل «بحران ایدئولوژی گرایي و تحجر هویتی و انعطاف‌ناپذیر دانستن فرهنگ‌ها و تمدن‌ها» مطرح می‌شود؛ ۴ - الگوی «ایران‌شهری» نماد هویت ایرانی و در ذیل «بحران فراموشی جدال قدما و متأخرین و غوطه‌ور شدن در نزاع سنت و مدرنیته» و در دهه دوم انقلاب اسلامی مطرح می‌شود (خرمشاد و سرپرست سادات، ۱۳۸۹).

اصولاً هویت امری ثابت و بدون تغییر و دگرگونی نیست، بلکه همواره مؤلفه‌های اصلی آن دچار تغییر و تحول می‌شوند، به همین خاطر به نظر می‌رسد که مسئله هویت برای هر نسل به‌طور خاص مطرح می‌شود. بالاخره آن‌که هویت‌ها در سطوح و لایه‌های مختلف فردی، جمعی و یا ملی ممکن است دچار تعارض بشوند - مثلاً تعارض هویت‌های دینی، قومی، جنسی، شغلی، محلی و ملی - این تعارضات بر اثر عوامل مختلفی ایجاد می‌شود اما به نظر می‌رسد یکی از مهم‌ترین آن‌ها در سطح ملی زمانی روی می‌دهد که برخی حاکمان تلاش می‌نمایند با استفاده از قدرت و نفوذ خود مؤلفه‌های هویت ملی را جابه‌جا کرده و نوعی «هویت‌سازی» انجام دهند. امروزه تحقیقات و پیمایش‌های متعدد جامعه‌شناسان، روان‌شناسان و سایر محققان رشته‌های علوم اجتماعی نشان می‌دهد که در جامعه ایران شاهد ادامه بحران هویت یا حداقل مشکلات قابل توجه در کلیه سطوح آن هستیم (حاجیانی، ۱۳۸۲).

مقصود از فرهنگ مجموعه ذهنی و روانی مشترکی است که در گذشته تاریخی شکل گرفته و طی فرایند جامعه‌پذیری به نسل‌های بعدی منتقل گردید و نسل‌های نوین آن را به‌عنوان میراث گذشته به ارث برده‌اند. این مجموعه شامل ارزش‌ها، هنجارها، نمادها، اعتقادات و احساسات و رویکردهایی است که در زمینه خانواده، اقتصاد، سیاست، مذهب، جامعه‌پذیری و تفریحات در بین مردم یک جامعه به‌صورت وجدان جمعی درآمده است. فرهنگ علاوه بر بخش ذهنی دارای بخش عینی نیز است و برخی از آن به‌عنوان تمدن نام می‌برند و به‌عنوان میراث فرهنگی در اختیار یک جامعه هستند. میراث فرهنگی کلیه ابعاد

فرهنگی هر نظام اجتماعی را دربرمی‌گیرد که به نحوی خودآگاه یا ناخودآگاه، ما را تحت تأثیر قرار می‌دهد و نشانه‌های تاریخی یک فرهنگ و یک ملت به شمار می‌رود. ارزش‌گذاری جامعه نسبت به این میراث فرهنگی و قضاوت آن‌ها نسبت به ضرورت حفظ و نگهداری و کاربرد آن در جامعه نیز جزو هویت ملی است (ابولحسنی، ۱۳۸۷: ۱۶).

بررسی هویت اسلامی-ایرانی در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

فرهنگ عبارت است از آن درک، برداشت، فهم، معتقد و باور انسان‌ها و روحیات و خلیات آن‌ها در زندگی که انسان را به کار وادار می‌کند (بیانات، ۱۳۸۹/۶/۲۵). از دیدگاه مقام معظم رهبری فرهنگ از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است: «فرهنگ اساس کار ماست. درواقع فرهنگ با همه شعب آن، یعنی علم و ادبیات و غیره، روح و کالبد هر جامعه است. بدون شک فرهنگ است که جامعه را به اصل کار یا بیکاری، به کار تند یا کند و به جهت‌گیری خاص یا به ضد آن جهت‌گیری وادار می‌کند. بنابراین نقش فرهنگ، نقش روح در کالبد اجتماع، کالبد بزرگ انسانی است» (داودآبادی و باقری فرد، ۱۳۸۹: ۱۲).

۱- مفهوم هویت اسلامی در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

هویت اسلامی درواقع نشان‌دهنده احساس تعلق و تعهد به دین و جامعه دینی است. مهم‌ترین دستاورد هویت اسلامی، پاسخ دادن به پرسش‌های بنیادی، جهت بخشیدن به زندگی، وحدت اعتقادی و معنا بخشیدن به جهان است. هویت اسلامی درواقع بازنمایی‌ای واقعیت است که هیچ فرد یا گروهی، به فرد یا گروهی دیگر برتری ندارد، جز کشانی که تقوای الهی داشته باشند. هویت اسلامی، درواقع نه بر برتری فرد یا گروه، بلکه به برتری تقوا و پرهیزگاری در میان انسان‌ها تأکید دارد. در این میان، هویت جهانی فرایندی اجتماعی است که در آن، قیدوبندهای جغرافیایی که بر روابط اجتماعی و فرهنگی سایه

افکنده است، از بین می‌رود و مردم به‌طور فزاینده، از کاهش این قیدوبندها آگاه می‌شوند (روحانی، ۱۳۹۲: ۱۲۹). حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) معتقد به استفاده و اهمیت دادن به ارزش‌های اسلامی و توجه به سیرت و اصل قضیه هستند و حفظ صورت و قالب بدون سیرت را بی‌ارزش می‌دانند و در این خصوص می‌افزایند: «اگر ما از اخلاق اسلامی دور شدیم، اگر عدالت را فراموش کردیم، شعار عدالت را به انزوا انداختیم، اگر مردمی بودن مسئولان کشور را دست‌کم گرفتیم، اگر مسئولین کشور هم مثل خیلی از مسئولین کشورهای دیگر به مسئولیت به‌عنوان یک وسیله و یک مرکز ثروت و قدرت نگاه کنند، اگر مسئله خدمت و فداکاری برای مردم از ذهنیت و عمل مسئولین کشور حذف شود، اگر مردمی بودن، ساده زیستی، خود را در سطح توده مردم قرار دادن، از ذهنیت مسئولین کنار برود و حذف شود؛ پاک شود، اگر ایستادگی در مقابل تجاوزطلبی‌های دشمن فراموش شود، اگر رودربایستی‌ها، ضعف‌های شخصی، ضعف‌های شخصیتی بر روابط سیاسی و بین‌المللی مسئولین کشور حاکم شود، اگر این مغزهای حقیقی و این بخش‌های اصلی هویت واقعی جمهوری اسلامی از دست برود و ضعیف شود، ساخت ظاهری جمهوری اسلامی خیلی کمکی نمی‌کند؛ خیلی اثری نیم‌بخشد و پسوند «اسلامی» بعد از مجلس شورا: مجلس شورای اسلامی؛ دولت جمهوری اسلامی، به‌تنهایی کاری صورت نمی‌دهد. اصل قضیه این است که مراقب باشیم آن روح، آن سیرت از دست نرود، فراموش نشود؛ دلمان خوش نباشد به حفظ صورت و قالب. به روح، معنا و سیرت توجه داشته باشید. این، اساس قضیه است (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی، ۱۳۸۷/۹/۲۴).

شاخص‌های اصلی هویت اسلامی در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) عبارت‌اند از: عدالت‌طلبی، ساده زیستی مسئولان، کار و تلاش مخلصانه، طلب و پویایی علمی بی‌وقفه، ایستادگی قاطع در مقابل طمع‌ورزی و سلطه بیگانگان و دفاع از حقوق ملی. از نظر ایشان از حقوق ملت، دفاع شجاعانه کردن یک شاخص است؛ مثل همین حق هسته‌ای. یکی دیگر از شاخص‌های هویت اسلامی اجتناب از اشرافی‌گری به معنی ضد

ارزش کردن آن است همان‌طور که اشرافی‌گری و گرایش به آن در انقلاب یک ضد ارزش بود و افرادی در سطوح مختلف بودند که از اینکه به اشرافی‌گری نسبت داده شوند، یا از آن‌ها چیزی دیده شود که جزو خصوصیات اشرافی‌گری باشد، بشدت اجتناب می‌کردند. در دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای مسئله ارزش جهاد و شهادت، یکی دیگر از شاخص‌ها است که باید برجسته شود و احترام به شهیدان و جهاد جزو بخش‌های برجسته پرچم جمهوری اسلامی قرار بگیرد. از دیگر شاخص‌های مهم در اندیشه ایشان اعتماد به مردم و عقیده واقعی به مشارکت مردم و همچنین شجاعت در برابر هیبت دشمن است. چنانچه مسئولین در مقابل دشمن رعب و خوف بکنند بر سر ملت بلاهای بزرگ خواهد آمد. از شاخص‌های مهم دیگر نزدیکی با ملت‌های مسلمان است که عمق استراتژیک جمهوری اسلامی محسوب می‌شوند که تکیه‌گاه یک ملت عمق استراتژیک آن است و جمهوری اسلامی منافع ملت‌های مسلمان را منافع خودش می‌داند، با آن‌ها ارتباط دارد و از آن‌ها و مظلومانی مانند فلسطین دفاع می‌کند (بیانات، ۱۳۸۷/۹/۲۴).

بعد اعتقادی هویت اسلامی

در این بعد به اصول و عقاید اسلامی پرداخته می‌شود و عقاید اصلی دین اسلام که از ابعاد اصلی هویت اسلامی است از دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) مورد بررسی قرار می‌گیرد. این اصول و عقاید از مبانی اصلی و اولیه مسلمانان است که هر مسلمانی باید به آن اعتقاد داشته باشد.

اعتقاد به توحید

از دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بعثت نبی اکرم در درجه اول دعوت به توحید بود و توحید صرفاً یک نظریه فلسفی و فکری نیست، بلکه یک روش زندگی برای انسان‌ها، خدا را در زندگی خود حاکم کردن و دست قدرت‌های گوناگون را از زندگی بشر کوتاه نمودن است (بیانات، ۱۳۸۲/۷/۲).

اعتقاد به آخرت

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) معاد را قضیه محاسبه و تمام نشدن قضایا با زوال جسم یا مرگ تعریف می‌کنند و معتقد هستند که معاد مسئله مهم و اساسی در زندگی انسان است. از نظر ایشان ملتی که این اعتقاد را داشته باشد و در برنامه عملی‌اش این معنا باشد که « فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ، وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ »، در زندگی‌اش تحول اساسی به وجود خواهد آمد (بیانات، ۱۰/۹/۱۳۸۹).

اعتقاد به پیامبر و امامت

از دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نبی مکرم اسلام (ص) بزرگ‌ترین انسان تاریخ و عظیم‌ترین پدیده عالم وجود است و هدایت مردم به سوی نور و تمهید دنیای مناسب با شأن وجودی انسان نیز مأموریت بسیار بزرگی بود که بر دوش آن حضرت نهاده شد (بیانات، ۲۶/۸/۱۳۷۷). حضرت محمد مصطفی با تلاش و خودسازی بی‌وقفه پیش از بعثت برای دستیابی به اوج کمال انسانی پس از بعثت نیز لحظه‌ای از جهاد همه‌جانبه و دشوار درونی و بیرونی غافل نشد و در نهایت با تشکیل جامعه نبوی و مدنی، جهان را در آستانه تحولی بزرگ قرارداد (بیانات، ۳۱/۵/۱۳۸۵). از دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای یکی از برجسته‌ترین عرصه‌های مهم فعالیت انبیای الهی، تعلیم علوم و هدایت علمی انسان‌ها بوده است. از نظر ایشان: «انبیا اولاً آمدند به مردم اندیشیدن و فکر کردن یاد بدهند. بشریت، اگر رشته نبوت‌ها در تاریخ نبود امروز بشریت این تکنیک و صنعت و پیشرفت مادی، این حرکات محیرالعقول علمی را هم نمی‌داشت». اما ماهیت نبوت نوعی برانگیختگی یا بعثت است که این برانگیختگی ابتدا در درون نبی اتفاق می‌افتد و نبی آن را سپس «در محیط پیرامونش و در جهان» ایجاد می‌کند (بهرز لک، ۱۳۸۵: ۸۷). از دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای مسلمانان باید دین اسلام و پیامبر اسلام را به‌خوبی بشناسند، زیرا

یکی از دردهای بزرگ اسلام تفرقه و جدایی است و وجود مقدس پیامبر اسلام می‌تواند محور وحدت دنیای اسلام و مرکز توجه عواطف مسلمان باشد. به خاطر ترس از وحدت مسلمانان است که در سال‌های اخیر یک تهاجم مطبوعاتی و فرهنگی حساب شده بر ضد شخصیت نورانی پیامبر اسلام در دنیا آغاز شده است (۱۳۷۹/۳/۳۱).

بعد سیاسی هویت اسلامی

یک عده‌ای اسلام را فقط مسئله‌ی فردی دانستند و سیاست را از اسلام گرفتند. این، چیزی است که امروز در بسیاری از جوامع اسلامی و در معارف دنیای مهاجم مستکبر مستعمر غربی، ترویج می‌شود که: اسلام از سیاست جداست! سیاست را از اسلام گرفتند؛ درحالی که نبی مکرم اسلام در آغاز هجرت، در اولی که توانست خود را از دشواری‌های مکه نجات دهد، اولین کاری که کرد، سیاست بود. بنای جامعه اسلامی، تشکیل حکومت اسلامی، تشکیل نظام اسلامی، تشکیل قشون اسلامی، نامه‌ی به سیاستمداران بزرگ عالم، ورود در عرصه‌ی سیاسی عظیم بشری آن روز، سیاست است. چطور می‌شود اسلام را از سیاست جدا کرد؟! چطور می‌شود سیاست را با دست هدایتی غیر از دست هدایت اسلام، معنا و تفسیر کرد و شکل داد؟! «الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ» (۱) بعضی قرآن را تکه‌پاره می‌کنند. «يُؤْمِنُ بَعْضٌ وَيُكْفِرُ بَعْضٌ» (۲) به عبادت قرآن ایمان می‌آورند؛ اما به سیاست قرآن ایمان نمی‌آورند! «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» (۳) قسط چیست؟ قسط یعنی استقرار عدالت اجتماعی در جامعه. چه کسی می‌تواند این کار را انجام دهد؟ تشکیل یک جامعه‌ی همراه با عدالت و قسط، یک کار سیاسی است؛ کار مدیران یک کشور است. این، هدف انبیاست. نه فقط پیغمبر ما، بلکه عیسی و موسی و ابراهیم و همه‌ی پیغمبران الهی برای سیاست و برای تشکیل نظام اسلامی آمدند. آن وقت یک عده‌ای از روی مقدس‌مآبی عبایشان را جمع کنند و بگویند: ما به سیاست کاری نداریم! مگر دین از سیاست جداست؟! آن وقت تبلیغات خبثت آمیز غربی

هم دایم دامن بزنند به این حرف، که: دین را از سیاست جدا کنید؛ دین را از دولت جدا کنید. اگر ما مسلمانی، دین و دولت به یکدیگر آمیخته است؛ نه مثل دو چیزی که به هم وصل شده باشند. دین و دولت یک چیز است (بیانات، ۱۳۸۵/۰۵/۳۱)

بصیرت و دشمن شناسی

از دیدگاه حضرت خامنه‌ای (مدظله‌العالی) شناختن دشمن بسیار مهم است. دشمن سعی می‌کند خود را دوست جلوه دهد و شعارهای ملت‌ها را عوض کند؛ همان‌طور که شعار ضدیت با صهیونیسم را در میان بعضی از دولتمردان عرب، تبدیل به یک شعار انحرافی کردند. ملت و دولتی تسلیم می‌شود که دشمن را درست نشناسد، یا دچار فساد و بدبختی باشد؛ اما اگر دشمن‌شناسی در بین مردم وجود داشته باشد آن‌وقت شعارها، شعارهای روشن و آگاهانه‌ای خواهد بود آنچه دشمن می‌خواهد، آن را در میان ملت ایران به دست نمی‌آورد (بیانات، ۱۳۷۸/۸/۱۲).

توجه به پیامدهای فقدان بصیرت از سوی مقام معظم رهبری، جایگاه و اهمیت گوهر گران‌بهای بصیرت را در دیدگاه ایشان نشان می‌دهد. به همان نسبت که کسب بصیرت برای فرد و جامعه مفید است فقدان بصیرت مضر است تا جایی که می‌فرمایند: «هر ضربه‌ای که در طول تاریخ، ما مسلمانان خوردیم، از ضعف قدرت تحلیل بود» (مظفری، ۱۳۸۹: ۷۶). مقام معظم رهبری بصیرت را شرط مبارزه و مقابله با جنگ نرم دشمن دانسته، می‌فرمایند: «باید بصیرت داشت. آنچه انسان از نخبگان جامعه و جریان‌های سیاسی و گروه‌های سیاسی انتظار دارد، این است که با این حوادث، با این خطوط دشمن، با بصیرت مواجه بشوند؛ اگر بصیرت وجود داشت و عزم مقابله وجود داشت، خیلی از رفتارهای ما ممکن است تغییر پیدا کند؛ آن‌وقت وضعیت بهتر خواهد بود» (محمد طاهری، ۱۳۹۱: ۹۰).

سازش‌ناپذیری

از نگاه مقام معظم رهبری سازش با انسان‌های خوب و حتی انسان‌های که مشکلی با شما ندارند خوب است و اشکالی ندارد ولی در مقابل سلطه‌گران و کسانی که با ایمان مردم و حکومت اسلامی مخالف هستند باید ایستادگی شود و سازش وجود نداشته باشد (۱۳۷۴/۶/۲۹).

ظلم‌ستیزی

از دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) علت دشمنی عمیق و آشتی‌ناپذیر استکبار و در رأس آن‌ها امریکا و شبکه صهیونیستی دنیا با جمهوری اسلامی ایران، این حرف‌هایی که گاهی گوشه و کنار گفته می‌شود نیست. مسئله این است که جمهوری اسلامی استثمار، سلطه‌پذیری، تحقیر ملت‌ها به وسیله قدرت‌های سیاسی دنیا و نفوذ، دخالت و ظلم قدرت‌های مسلط دنیا در کشور را نفی می‌کند و با آن به مبارزه می‌پردازد (بیانات، ۱۳۸۷/۹/۲۴).

بعد اجتماعی هویت اسلامی

جامعه اسلامی

از دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) جامعه اسلامی دارای خصوصیات است که می‌توان آن را در چهار موضوع کلی خلاصه کرد. اولین ویژگی جامعه اسلامی معرفت شفاف و بی‌ابهام نسبت به دین، احکام، جامعه، خدا، پیامبر و طبیعت است. همین معرفت بود که به علم و علم‌اندوزی منتهی شد و جامعه اسلامی را در قرن چهارم هجری به اوج تمدن علمی رساند. ویژگی دوم، عدالت مطلق و بی‌اغماض در قضاوت، برخورداری‌های عمومی، اجرای حدود الهی و مناصب و مسئولیت‌دهی و مسئولیت‌پذیری است. عدالت به معنی هر چیزی را به جای خود گذاشتن و به هرکسی حق او را دادن است. ویژگی سوم،

عبودیت کامل و بی‌شریک در مقابل پروردگار در کار و عمل فردی، نماط، جامعه، حکومت، نظام زندگی مردم است. ویژگی چهارم، عشق و عاطفه جوشان به خدا، پیامبر، اهل بیت، همسر، فرزند و برادران مسلمان است (۱۳۷۷/۲/۱۸).

حضرت خامنه‌ای (مدظله‌العالی) درجایی دیگر، برخورداری از عدالت، آزادی فکر و اندیشه، اخلاق حسنه و شرف و افتخار و امید را از ویژگی‌های جامعه اسلامی دانسته و اشاره کردند که در جامعه اسلامی زمینه شکوفایی استعدادها وجود دارد، از فقر و فساد و تبعیض خبری نیست و همه بنیان‌های اجتماعی بر پایه علم، نوسازی می‌شود (بیانات، ۱۳۸۴/۳/۳).

امر به معروف و نهی از منکر

در اندیشه حضرت خامنه‌ای (مدظله‌العالی) امر به معروف و نهی از منکر واجب حتمی است و همه مردم و مسئولین وظیفه دارند آن را انجام دهند. قوام، رشد، کمال و صلاح کشور وابسته به امر به معروف و نهی از منکر است. اگر نظام و کشوری امر به معروف و نهی از منکر را در کشور داشته باشد همیشه جوان، تازه، شاداب و با طراوت می‌ماند. طرف امر به معروف و نهی از منکر فقط طبقه عامه مردم نیستند و حتی اگر در سطوح بالا هم هستند باید به اوامر کرد (عبدالسلامی، ۱۳۸۴: ۸۸).

امر به معروف و نهی از منکر یکی از عوامل بقاء است که مانع از رشد فساد در سطح جامعه می‌شود. جامعه اسلامی باید به حدی برسد که با امر به معروف و نهی از منکر و دعوت به خیر مانع بروز هرگونه فساد بشود و در این صورت دشمنان اسلام با استفاده از هرگونه ابزار فساد و حتی از طریق ماهواره نخواهند توانست کمترین تأثیری بر مردم و حتی جوانان و نوجوانان بگذارند (بیانات، ۱۳۷۵/۲/۲۶).

۱- مؤلفه‌های هویت اسلامی در اندیشه امام خامنه‌ای

۱-۱ زبان عربی

از دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) آشنایی با زبان عربی یکی از مقدمات پژوهش در قران است که لازم هست به آن اهمیت داده شود (بیانات، ۱۳۸۸/۷/۲۸). ایشان معتقد هستند که برای خواندن و فهمیدن متون عربی رایج در کشور باید با زبان عربی آشنا شد و هدف اصلی آموزش عربی در آموزش و پرورش نیز خواندن و فهمیدن این متون عربی است. اگر زبان عربی با این هدف تعلیم داده شود، مردم می‌توانند از منابع فرهنگی بسیار غنی و ارزشمند موجود استفاده کنند و با آن سطح فکر خود را افزایش دهند و ایمان خود را مستحکم سازند (بیانات، ۱۳۷۶/۱۰/۲).

۱-۲ اعیاد اسلامی

از دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در عید قربان یک قدردانی بزرگ الهی از پیامبر برگزیده حضرت حق، حضرت ابراهیم نهفته است که آن روز ایثار کرد و در راه پروردگار، به دست خود عزیزی را قربانی می‌کرد. عید قربان یک امتحان بزرگ الهی بود که حضرت ابراهیم از این سربلند بیرون آمد. این ایثار و این گذشت، یک نماد است برای مومنانی که می‌خواهند راه حقیقت، تعالی و عروج به مدارج عالی را طی کنند. در همه امتحان‌هایی که ما می‌شویم، پای یک ایثار و یک گذشت به میان می‌آید (بیانات، ۱۳۸۹/۸/۲۶). و اما در اندیشه حضرت خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، عید فطر یکی از عظیم‌ترین مناسبت‌های اسلامی است و دنیای اسلام، روز عید فطر را به معنای حقیقی عید می‌داند و این چیزی است که اسلام برای امت اسلامی خواسته است: خدای متعال امروز را برای امت اسلامی عید قرار داد و آن‌ها را شایسته این عید دانست. آنچه مهم است، بخش دوم قضیه است. ما باید از این هدیه الهی هم استفاده شخصی، به معنای راه دادن نور معرفت و توبه و انابه به دل‌های خودمان و هم استفاده عمومی بکنیم. از نظر ایشان دنیای اسلام باید از عید فطر به عنوان یک نقطه اتحاد، تنبه و بازگشت به خود و خدا استفاده کند. این چیزی است که امروز دنیای اسلام به آن نیازمند است (بیانات، ۱۳۸۰/۹/۲۵). علاوه بر این عید فطر را

تشبیه به روز قیامت می کنند که همه به نتایج اعمال خود می رسند. کسانی که ماه رمضان را به عبادت و به اغتنام فرصت معنوی پرداخته اند، امروز پاداش خود را از خداوند متعال می گیرند. همچنان که روز قیامت هم کسانی که زندگی دنیا را به عمل نیک گذرانده اند، ثواب خواهند یافت و دل و چشم آنان به عنایت الهی روشن خواهد شد؛ اما کسانی که دنیا را به غفلت، بدکاری، ستمگری، سرکشی و نافرمانی از خدای متعال و... گذرانده اند، آن روز زیان خواهند کرد (بیانات، ۱۳۷۶/۱۱/۹).

از دیدگاه حضرت خامنه ای عید مبعث یک مقطع فوق العاده حساس را در تاریخ بشر به وجود آورده است و بر بشریت راهی را عرضه کرده است که اگر آحاد بشر در این راه حرکت کنند، همه خواسته های فطری و طبیعی و مطلوب های تاریخی طبیعی بشریت برآورده خواهد شد. عدالت، خواسته بزرگ همه آحاد بشر در طول تاریخ است. امروز اگر کسی پرچم عدالت را به دست بگیرد، در حقیقت یک خواسته تاریخی طولانی طبیعی فطری انسان را مطرح کرده است (بیانات، ۱۳۸۹/۴/۱۹).

۱-۳ مراسم و مناسک اسلامی

حضرت آیت الله خامنه ای (مدظله العالی) ، برگزارای مناسک و شعایر اسلامی را برای حفظ معنویت در زندگی انسان ها ضروری دانسته، بنابراین به همه آحاد جامعه توصیه نمودن که مناسک دینی و اسلامی را حفظ نمایند و به طور مشخص بر مناسک حج تأکید داشته و برپایی این مناسک را با استناد به قران کریم و فرموده پیامبر تأمین کننده کمال فرد و عزت امت پنداشته اند. ایشان در یکی از بیانات خود تأکید نموده اند که می بایست آثار و شعایر و ظواهر و نمای اسلامی جامعه حفظ شود و روزه روز هم این کار باقوت بیشتری صورت پذیرد و البته برای حفظ آن نیز آحاد مردم به ویژه کسانی که در لباس انقلاب اند مانند روحانیون را مسئول دانسته اند؛ البته در همین سخن رانی، یک نمونه از ظواهر و مناسک را اذان نماز معرفی کرده بیان داشته اند: «من همین جا، خلأ اذان در جامعه مان را

یادآور بشوم. در این تهران، صدای اذان به گوش انسان نیم رسد. چرا؟ اذان، یک شعار اسلامی است. باینکه پشت بلندگو، تا دیر وقتی از شب، شعر یا قران یا نوحه بخوانند و مزاحم همسایه‌ها بشوند مخالفیم. با چنین چیزی مقابله هم نمی‌کنیم؛ اما باینکه صدای اذان، اول ظهر و مغرب و صبح، بخصوص از حنجره‌ها خارج بشود، صد درصد موافقیم. اذان با توجه، به دل‌ها امید می‌دهد (احمدی، ۱۳۹۱: ۱۴۸).

۱-۴ ارزش‌های اسلامی

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) درباره مفهوم ارزش‌های اسلامی می‌فرماید: «ارزش‌های اسلام که می‌گوییم، حرفی «وهمی»، ذهنی و فلسفی و امثال این‌ها نیست. ارزش‌های اسلامی، یعنی متدین بودن مردم، در راه خدا بودن مردم، برای خدا حرکت کردن مردم، ارزش‌های اسلامی این‌هاست بدیهی است از آنجاکه امر به معروف هست، یعنی معروف‌ها بایستی در جامعه حاکم باشند، معروف‌ها چیست؟ هر چیزی که عقل سلیم آن را ارزش می‌داند. «انقلاب اسلامی یک ارزش است و آنان که در تلاش هستند تا انقلاب و انقلابی‌گری را ضد ارزش کنند از انقلاب بیشترین ضربه را خوردند، تردید در مفاهیم انقلابی و مبارزه با قدرت‌های ظالم و سلطه‌گر ضد ارزش است (بیانات، ۱۳۷۷/۷/۱۱).

از دیدگاه ایشان شهید آمیزه‌ای از عنصر آرمان؛ عمل و ایثار است. بدون این عناصر هیچ حرکت تکاملی تحقق نمی‌پذیرد و کاروان انسان است، قدمی به سمت قله فضیلت و کمال به پیش نمی‌برد. آرمان‌گرایی شهید به او توان حرکت و قدرت ایثار می‌بخشد و عمل ایثارگرانه او، حرکت به سمت آن آرمان‌ها را ممکن می‌سازد و ایثار، نفیس‌ترین سرمایه‌ها یعنی جان، به این حرکت، قداست و حقانیت می‌دهد. پس شهید مظهر هدف، تلاش و تداوم است (دژگیر، ۱۳۹۱: ۱۴۹).

۲- مفهوم هویت ایرانی در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

هویت ایرانی را می‌توان احساس وابستگی به سرزمین، تاریخ، دولت و فرهنگ ایران، شناساندن خود به دیگران و بدین‌وسیله متمایز دانستن خود از آن‌ها، تعریف کرد (احمدی، ۱۳۸۸: ۱۰۸). در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای هویت ملی هر ملت، مجموعه فرهنگ‌ها، باورها، خواست‌ها، آرزوها و رفتارهای اوست. منظور از هویت ملی فرهنگ، ارزش‌ها و رفتارهای ریشه‌دار و اصیل ملت که باید حفظ و برای آن‌ها ارزش قائل شود (بیانات، ۱۳۸۵/۸/۱۸). از دیدگاه حضرت، فرهنگ مایه اصلی هویت ملت‌هاست که می‌تواند آن ملت را پیشرفته، عزیز، توانا، عالم، فناور، نوآور و دارای آبروی جهانی کند. اگر فرهنگ در کشوری دچار انحطاط شد و یک کشور هویت فرهنگی خودش را از دست داد، حتی پیشرفت‌هایی که دیگران به آن کشور تزریق کنند، نخواهد توانست آن کشور را از جایگاه شایسته‌ای در مجموعه بشریت برخوردار کند و منافع آن ملت را حفظ کرد. فرهنگ ستون فقرات حیات و هویت یک ملت است. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی به مقوله فرهنگ و هویت ملی که هویت ملی یک کشور، فرهنگ است اهتمام ورزیده شد و نوآوری‌ها، پیشرفت‌های علمی، جسارت وارد شدن در عرصه‌های نو علمی و تحقیقی به خاطر همین اعتماد به نفسی است که از احیاء هویت ملی پیدا شده است (بیانات، ۱۳۸۳/۲/۲۴). حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در این خصوص می‌فرماید:

« در داخل کشور از اول انقلاب اسلامی سعی کردند به بهانه قومیت، به بهانه مذهب، به بهانه اختلافات سیاسی، بین آحاد ملت عظیم ایران اختلاف بیندازند. ما بر این توطئه دشمن فائق آمدیم، اما هم چنان خودمان را و همه برادران و خواهران عزیز را محتاج این می‌دانیم که در این باره دقت و مراقبت کنیم؛ مبدا دشمن بتواند کید خود را اعمال کند. شیعه و سنی، مردم بخش‌های مختلف کشور، طرفداران سلايق و گوناگون سیاسی، همه باید بدانند ملت ایران با وجود تنوعی که در مذهب و در قومیت و در اذواق و سلايق دارد، یک ملت است؛ یکپارچه است؛ ید واحد است. با همین ید واحد بودن است که می‌تواند از منافع

خود، از هویت خود، از حیثیت خود در مقابل خشن‌ترین دشمنان دفاع کند و دشمن را به حول و قوه الهی به زانو در بیاورد (بیانات، ۱۳۸۷/۷/۱۹).

۲-۱ زبان ملی

کشور ایران از دوران باستان دارای اقوام گوناگونی در مناطق مختلف بوده و یکی از مسائلی که از گذشته تاکنون وجود داشته چگونگی انسجام‌بخشی آنان در قالب یک ملت و کشور بوده است. همین امر ترکیب جمعیتی ایران که از قومیت‌های گوناگون شکل یافته، زمینه و ابزار مناسبی برای تفرقه دشمنان داخلی و برون‌مرزی است. حضرت، با احترام به آداب و سنن و گویش‌های محلی و فی‌البرتری طلبی قومی و نژادپرستی، همه قومیت‌ها را تحت پرچم مکتب حیات‌بخش اسلام بر محور ملیت ایرانی و حفظ تمامیت ارضی گردآوردند و آینده روشن و رشد و تعالی این اقوام را به سرنوشت تمام صالح و منافع ملی پیوند زدند و در این باره می‌فرمایند: «ملت ایران بیش از هر چیز ایرانی است. ترک و فارس و کرد و عرب و بقیه اقوام ایرانی افتخار می‌کنند که فرزند ایران اسلامی هستند که پرچم اسلام را در دنیا برافراشته است» (شیداییان، ۱۳۸۹: ۲۲).

زبان فارسی نفوذ زیادی را از چین تا روم و آسیای صغیر داشته است و فرهنگ را با خود به دیگر نقاط حمل می‌کرده است. نفوذ زبان فارسی به خاطر قدرت سیاسی نبود، بلکه به خاطر ذات و ویژگی زبان فارسی و بار معنایی و فرهنگی است که زبان فارسی با خود حمل می‌کند (بیانات، ۱۳۷۰/۱۱/۲۹). از دیدگاه حضرت، در دوره پهلوی، به‌رغم تأکید بر هویت ملی، سیاست حقیقی بر تضعیف ملیت ایرانی بود. وابستگی و اضمحلال هویت در مقابل بیگانگان تا آنجا پیش رفت که عده‌ای پیشنهاد تغییر زبان و خط فارسی را دادند. ایشان در این خصوص می‌فرمایند: «قبل از انقلاب از هویت ملی و ملیت اسم زیاد می‌آوردند؛ اما به‌هیچ‌وجه به معنای حقیقی کلمه هویت ملی را تقویت نمی‌کردند. ما در کشور خودمان در وابستگی و اضمحلال هویت در مقابل بیگانگان تا آنجا پیش رفتیم که

افراد برجسته‌ای خجالت نکشیدند و پیشنهاد تغییر زبان و خط فارسی دادند (فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۱۶).

اعیاد ملی

اعیاد ملی از مسائلی است که مورد توجه رهبر انقلاب قرار گرفته است از جمله عید نوروز که یک عید شرقی و حامل ارزش‌های برجسته و ممتاز است. در واقع عید نوروز نماد نوآوری و طراوت و جوانی و نشاط، همچنین نماد مهربانی و محبت به خانواده‌های خویشاوند به یکدیگر، محکم کردن روابط دوستی و مهربانی میان دوستان، آشنایان و زدودن کینه‌ها است. چون بهار مظهر طراوت و نشاط است، همه این معانی در بهار وجود دارد و این یک امتیاز برای ملت‌هایی که نوروز را آغاز سال نو و مبدأ تاریخ قرار دادند، است. این جشن یک جشن ملی است و جزو اعیاد دینی نیست ولی از سوی بزرگان شرع مقدس ما هم، نوروز مورد تأیید قرار گرفته و ما روایات متعددی داریم که در آن‌ها از نوروز تجلیل شده و روز نوروز گرامی داشته شده است. این موجب شده است که نوروز وسیله‌ای برای اظهار عبودیت انسان‌ها در مقابل پروردگار و در واقع فرصتی است برای اینکه انسان دل خود را با یاد خدا طراوت ببخشد. در کشور ما رسم بر این است که روز نوروز و ساعت تحویل، مردم در عبادت گاه‌ها و زیارت گاه‌ها و مراکز معنوی جمع می‌شوند و از خدای متعال طلب خیر و برکت می‌کنند. بنابراین نوروز از لحاظ معنوی، ملی و بین‌المللی میان ملت‌هایی که نوروز را گرامی می‌دارد مناسبت خیلی با ارزش و برجسته‌ای است (بیانات، ۱۳۸۹/۱/۷). همچنین حضرت در این روز ملی پیروزی انقلاب اسلامی می‌فرمایند: «بیست و دوم بهمن، عید حقیقی برای ملت ما است؛ بیست و دوم بهمن برای ملت ما در حکم عید فطری است که ملت در آن از یک دوران روزه سخت خارج شد، دورانی که محرومیت از تغذیه معنوی و مادی را بر ملت ما تحمیل کرده بودند؛ بیست و دوم بهمن

در حکم عید قربان است زیرا در آن روز و به آن مناسبت بود که ملت ما اسماعیل‌های خودش را قربانی کرد؛ بیست و دوّم بهمن در حکم عید غدیر است [زیرا] در آن روز بود که نعمت ولایت - اتمام نعمت و تکمیل نعمت الهی - برای ملت ایران صورت عملی و تحقق خارجی گرفت؛ در حکم نوروز واقعی برای ملت ما است زیرا که حقیقتاً از دوران سخت و سیاه یک زمستان تلخ، ملت ما خارج شد؛ عید واقعی است. البته فقط به اینکه ما آن روز را عید بدانیم مسئله تمام نمی‌شود. بیست و دوّم بهمن و دهه فجر باید برای ما روز بازیابی خاطره‌های انقلاب باشد، روزی باشد که ما تجدید عهد کنیم با انقلابمان با اماممان با اسلامان و همه تصمیم بگیریم برای اینکه این راه روشن و منور را به بهترین وجهی تا آخر بپیماییم. امیدواریم که خداوند متعال به ملت عزیز ما توفیقات خودش را به‌طور روزافزون عنایت بکند تا این ملت بتواند راه انقلاب و راه امام را به‌طور کامل و تا آخر بپیماید و کشور ما و ملت ما به آزادی حقیقی و تکامل معنوی برسد. از برادران عزیزی که در کار بزرگداشت دهه فجر تلاش می‌کنند، من تشکر می‌کنم و توصیه می‌کنم که تا آنجایی که در وسعشان است، با برنامه‌های خوب و متنوع و پرمغز و پرمعنا، مردم را با حقیقت این دهه آشنا کنند (khamenei, 1368).

۱-۳ مراسم و مناسک ملی

یکی از برجستگی‌های راه‌پیمایی روز قدس همین است. شما ملاحظه کنید؛ تقریباً در همه شهرهای کوچک و بزرگ ایران، مردم در روز قدس، با دهان روزه - و این سال‌ها در این هوای گرم - راه می‌افتند در خیابان‌ها که مشاهده کردید در تهران و در شهرهای دیگر اجتماع عظیم مردم را؛ این‌ها همین مردم شیعه هستند که برای فلسطینیانی که اهل سنتند، دارند این جور اظهار همدردی و همراهی می‌کنند. معنای اتحاد این است، معنای پابندی به

وحدت امت اسلامی این است، که امام بزرگوار این را پایه‌گذاری کرد و امروز مردم دارند حرکت می‌کنند (khamenei, 1396/04/05).

۱-۴ ارزش‌های ملی

در باب ارزش‌های اصلی انقلاب و شعارهای انقلاب و اصول بنیادین انقلاب، آنچه من می‌توانم عرض بکنم این است که انقلاب، امتحان خوبی در این زمینه پس داده است؛ یعنی ملت ایران توانسته است اصول بنیادین را و شعارهای اصلی انقلاب را به همان استحکام اول، تا امروز حفظ کند. شعارها و ارزش‌های اصلی این‌ها است: استقلال، آزادی، مردم‌سالاری، اعتماد به نفس ملی و خودباوری ملی، عدالت، و برتر و بالاتر از همه این‌ها تحقق و پیاده شدن احکام دین و شریعت در کشور؛ این شعارها با همان طراوت اول حفظ شده است. (khamenei, ۱۳۹۷/۰۱/۰۱). نُه دی دفاع از ارزش‌های انقلاب بود، از ارزش‌های دین بود. آنجا ایستادگی‌ای که ما کردیم، ایستادگی در دفاع از انتخابات بود. بنده صریحاً گفتم فشار می‌آورند که باید انتخابات را ابطال کنید، من زیر بار ابطال انتخابات نخواهم رفت؛ این را من اعلان کردم. بحث سر ارزش‌های انقلاب و ارزش‌های نظام اسلامی است؛ آن روز هم بود، امروز هم هست. ما خیلی باید مراقب خودمان باشیم، خیلی باید مراقب باشیم. (khamenei, ۱۳۹۶/۱۰/۰۶). ایشان می‌فرمایند: "واقعاً شهادت شهید سلیمانی یک حادثه تاریخی و عجیب شد؛ هیچ کس فکر نمی‌کرد، دوستان هم فکر نمی‌کردند که این حادثه این‌جور عظمت پیدا بکند و خدای متعال به این حادثه برکت بدهد تا بتواند هویت دینی و انقلابی مردم را جلوی چشم همه قرار بدهد و همه ببینند. ملت

ایران، زیر تابوت شهید سلیمانی به معنای واقعی کلمه هویت خودش را نشان داد، وحدت خودش را نشان داد. (khamenei, ۱۴۰۰/۱۰/۱۹.)

چگونگی پیوند هویت ایرانی و اسلامی

فهم رابطه بین هویت یک کشور و تبیین آن در دو قالب ملی و دینی به‌عنوان زمینه‌های ساخت هویت، دارای اهمیتی فراوان است؛ بنابراین برای دستیابی به این مهم، نیازمند فهم دقیق رابطه بین این دو مورد می‌باشیم. بررسی اندیشه رهبر معظم انقلاب به‌عنوان یک رهبر سیاسی و دینی در منطقه غرب آسیا و حتی جهان اسلام^۱ که از جایگاهی خاص و مهم برخوردار است، از چند جهت حائز اهمیت است. اولاً با توجه به جایگاه ایشان در جمهوری اسلامی به‌عنوان رهبر و بر اساس نظریه ولایت فقیه این جایگاه مشروعیت بخش تمام اعمالی است که در سطح سیاسی و اجتماعی امکان بروز و ظهور می‌یابد. ثانیاً جایگاه رهبری نظام چه از بُعد شرعی و چه از بُعد قانونی محل مراجعه تمام جریان‌های فکری و سیاسی درون نظام و نهادهای تصمیم‌ساز است. بنابراین می‌توان مواضع، تصمیمات و سیاست‌های ایشان را عصاره جامع همه نظرات کارشناسی دانست که طبیعتاً از غنای فوق‌العاده بالایی برخوردار خواهد بود و از این معنا می‌تواند پشتوانه نظری مناسبی برای شناخت، نسبت به امور کلان سیاست‌گذاری باشد. بیانات ایشان برای درک بهتر مبانی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران اهمیت زیادی دارد. ثالثاً فارغ از موارد فوق که ناشی از جایگاه حقوقی رهبری نظام است، شخصیت حقیقی ایشان از جامعیت بسیار بالایی برخوردار است. عمق اندیشه ایشان قبل از دوران رهبری نیز زبانزد جامعه نخبگانی بوده و بعد از دوران رهبری به‌واسطه عنایات حق تعالی بر گستره و عمق آن نیز افزوده شده است؛

۱- جهان اسلام به‌عنوان یکی از قطب‌های تمدنی در درون خود کشورهایی همچون ایران، ترکیه، عربستان و مالزی را دارد که در سطوح استراتژیک، اقتصاد و انرژی از توان بین‌المللی و اثربخشی بالا برخوردارند (جهان‌بین و پرتو،

بنابراین فارغ از مبانی حقوقی و شرعی نظرات ایشان در بسیاری از حوزه‌ها نظر کارشناسی متقن و قابل‌اتکا است که شایسته رجوع به آن خواهد بود و با توجه به پشتوانه تجربه ریاست جمهوری و سپس رهبری جمهوری اسلامی ایران تاکنون، ایشان فردی صاحب‌نظر در این حوزه تلقی می‌شوند و استخراج نظرات ایشان هم به‌عنوان رهبر سیاسی و هم رهبر فرهنگی و مذهبی امری لازم است (گوهری مقدم؛ فیضی و بابا هادی، ۱۳۹۷).

از دیدگاه حضرت خامنه‌ای ما ملتی هستیم که اولاً در نقطه بسیار حساسی واقع شده‌ایم، اگر در یک گوشه دورافتاده دنیا بودیم و یا در مرکز دنیای اسلامی نبودیم، این قدر روی کشور و سرزمین ایران حساسیت نبود. ثانیاً از لحاظ امکانات طبیعی، ما یک سرزمین بسیار غنی هستیم. علاوه بر نفت و گاز که حضور ایران تعیین‌کننده است، امروز در اصلی‌ترین مواد فلزی دنیا، نسبت به سهم خودمان از جمعیت و وسعت دنیا چند برابر بیشتر داریم. سرزمین ایران دارای ثروت‌های زیادی است که از دید دشمنان پنهان مانده بود. بنابراین از نظر ایشان سرزمین ایران یکی از غنی‌ترین سرزمین‌ها است که همه منابع متعلق به مردم ایران است (بیانات، ۱۳۸۳/۴/۱۷). نکته‌ای که حائز اهمیت است، تهدید هویت اسلامی - ایرانی، در دوران معاصر است. «بعضی از دستگاه‌های رسانه‌ای خارجی مغرض» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۴/۲۳)، با «برنامه‌ریزی‌های بلندمدت» (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۸/۴)، مفاهیم هویت‌بخش جامعه ما را هدف قرار داده‌اند. در صورتی که، آن چیزی که ما را در برابر توطئه‌ها و فتنه‌های قدرت‌های استعمارگر جهانی، سرپا نگه می‌دارد، یکی ملت ایران و دیگر وجود ارزش‌های اسلامی است. همان‌طور که مقام معظم رهبری، می‌فرماید: «انواع توطئه‌ها و ترفندها را در این سی‌وچند سال از آنان [دولت‌های مستکبر غربی و آمریکا] دیده‌ایم. چیزی که مکر آنان را نقش بر آب کرده است، در اصل دو عامل اساسی است: ایستادگی بر سر اصول اسلامی، و حضور مردم در صحنه. این دو عامل در همه‌جا کلید فتح و فرج است. عامل اول به‌وسیله ایمان صادقانه به وعده الهی، و عامل دوم به برکت تلاش مخلصانه و تبیین صادقانه تضمین می‌شود» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۲/۹). همان‌طور که اشاره

شد، از منظر فرماندهی کل قوا، امام خامنه‌ای نیز عناصر هویت‌بخش جامعه ایرانی مهم و بارز قلمداد می‌شوند. هویت یک مقوله کاملاً فرهنگی است. بحث در مورد هویت، پیامدی از بررسی و تعریف فرهنگ است. هر موردی از هویت را که بخواهیم مثال بیاوریم، خواه‌ناخواه با فرهنگ پیوند دارد. اگر در بحث هویت، صحبتی از فرهنگ نکنیم، این پیوند در دل بحث نهفته و ریشه‌دار است (روح‌الامینی، ۱۳۷۹: ۳). اما وقتی صحبت از هویت ملی یک جامعه می‌شود بدون شک محورهایی همچون سیاست و عملکرد سیاسی نیز به ماهیت اصلی هویت که بحثی فرهنگی است افزوده می‌شود. در واقع هویت موجود در یک جامعه با اندیشه حاکم در رئوس جامعه مرتبط است. همچنین هویت در اندیشه یک فرد برگرفته از فرهنگ سیاسی مدنظر وی است.

بخش حقیقی تمدن نوین اسلامی در اندیشه حضرت، آن چیزهایی است که متن زندگی مردم را تشکیل می‌دهد و همان سبک زندگی است؛ مسائلی مانند مسئله خانواده، سبک ازدواج، نوع مسکن، نوع لباس، الگوی مصرف و ... . بخش‌های اصلی تمدن است که متن زندگی انسان است. تمدن نوین اسلامی در بخش اصلی، از این چیزها تشکیل می‌شود که در اصطلاح اسلامی به آن عقل معاش گویند. این بخش به منزله بخش نرم‌افزاری تمدن است. از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای اگر در این بخشی که متن زندگی است، پیشرفت نکنیم، پیشرفت‌هایی که در بخش اول کردیم، نمی‌تواند ما را راستگار کند و به ما امنیت و آرامش روانی ببخشد (بیانات، ۱۳۹۱/۷/۲۳). مثلاً از منظر حضرت، لباس و پوشش جزو مصادیق و نمونه‌های بارز فرهنگ عمومی جامعه است که بارز و ظاهر و جلوی چشم است و در سرنوشت یک ملت دخالت و در مسیر زندگی و حرکت‌های آینده ملت تأثیر دارد. هر نوع لباس و پوششی تأثیراتی انکارناشدنی در شکل‌گیری شخصیت افراد یک جامعه در بلندمدت دارد (بیانات، ۱۳۷۴/۴/۱۹). علاوه بر این‌ها از نظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) شکل معماری در جامعه و چگونگی خانه‌ای زندگی کردن، بخشی از فرهنگ عمومی جامعه است که در درازمدت بر زندگی مردم تأثیرگذار است؛ زیرا

خانه‌های قدیمی ما یک نوع خانواده و خلقیات بار می‌آورند و آپارتمان نوعی دیگر از خانواده ایجاد می‌کرد. حتی شکل در و پنجره و ارتباط اتاق‌ها باهم، به‌ناچار تأثیر خاصی بر ذهن و خلق و منش و تربیت افراد دارد. ایشان معتقدند که ملت ایران، قبل از اینکه سبک معماری اروپایی تأثیر بپذیرد، خودش یک سبک معماری خاص داشته است (بیانات، ۱۳۷۴/۴/۱۹). بدون شک اهمیت پیوند بین هویت ایرانی و اسلامی نیازمند این است که بدانیم فهم رابطه بین هویت یک کشور و تبیین آن در دو قالب ملی و دینی به‌عنوان زمینه‌های ساخت هویت، دارای اهمیتی است؛ بنابراین برای دستیابی به منافع ملی هم‌تراز با هویت ملی ایرانی اسلامی نیازمند فهم دقیق رابطه بین این دو مورد هستیم. بررسی اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در حوزه منافع ملی و هویت از چند جهت حائز اهمیت است. اولاً با توجه به جایگاه ایشان در جمهوری اسلامی به‌عنوان رهبر و بر اساس نظریه ولایت فقیه این جایگاه مشروعیت بخش تمام اعمالی است که در سطح سیاسی و اجتماعی امکان بروز و ظهور می‌یابد. ثانیاً جایگاه رهبری نظام چه از بعد شرعی و چه از بعد قانونی محل مراجعه تمام جریان‌های فکری و سیاسی درون نظام و نهادهای تصمیم‌ساز است. بیانات ایشان برای درک بهتر مبانی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران اهمیت زیادی دارد. ایشان هویت اسلامی و ایرانی را باهم سازگار می‌دانند و معتقدند که هویت اسلامی و ایرانی در مقابل هم قرار نمی‌گیرند. ایشان معتقدند که هویت ایرانی و اسلامی درهم آمیخته شده و از هم تأثیر پذیرفته‌اند. از نظر ایشان در طول زمان هویت ایرانی و اسلامی باهم سازگار شده و هویت ملی ایرانیان را به وجود آورده است. ایشان در موارد متعدد به این همسازی در مؤلفه‌های هویت اسلامی و ایرانی اشاره داشته و آن مؤلفه‌ها را در کنار هم متصور شده‌اند.

مورد دیگر در خصوص همسازی هویت ایرانی و اسلامی بیان کرد، حجاب است. حضرت خامنه‌ای حجاب را تکریم زن می‌دانند و معتقدند که در ایران باستان نیز زنان طبقات اعیان و اشراف باحجاب بودند که اسلام این تبعیض را کنار گذاشت و برای تکریم زنان حجاب

را به همه آنان تعلیم داد(بیانات، ۱۳۸۶/۱۰/۱۳). چادر، لباس ملی ماست و بیش از آنکه یک حجاب اسلامی باشد، یک حجاب ایرانی است(بیانات، ۱۳۷۳/۷/۲۰). ایشان می‌فرایند: "همیشه گفته‌ام که چادر یک حجاب ایرانی است و زن ایرانی این را انتخاب کرده و خوب حجابی هم هست و می‌تواند کاملاً حفظ و حجاب داشته باشد"(۱۳۷۷/۱۲/۴). همچنین ایشان سال شمسی را نیز از عناصری می‌دانند که در آن هم به هویت اسلامی و هم هویت ایرانی توجه شده است و در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند.

علاوه بر این‌ها در دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) دین اسلام و زبان فارسی دو رکن اصلی هویت ملی را تشکیل می‌دهند ولی مهم‌ترین عامل در همبستگی ملی ایرانیان دین اسلام است. استدلال ایشان این است که هنوز مردمان در ایران هستند که فارسی نمی‌دانند و به این زبان صحبت نمی‌کنند، ولی ایرانی هستند و با بقیه مردم ایران وحدت دارند و عنصر معنوی پیوند این مردم با دیگران دین اسلام است(بیانات، ۱۳۷۹/۴/۱۹).

جمع بندی

هدف این مقاله بررسی رابطه بین مؤلفه‌های هویت ایرانی و اسلامی از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بود. تلاش شد تا در ابتدا ابعاد و مؤلفه‌هایی که در تشکیل این دو هویت دخیل هستند را شناسایی شود. از دیدگاه امام خامنه‌ای، هویت اسلامی شامل عناصری چون زبان عربی، مراسمات و مناسک اسلامی (مانند نماز و عبادت) و جشن‌های مذهبی (مانند عید قربان) است. از سوی دیگر، هویت ایرانی شامل ابعادی چون جنبه‌های اجتماعی، تاریخی، سیاسی، جغرافیایی و فرهنگی است که در این راستا مؤلفه‌هایی مانند زبان فارسی و آداب و رسوم ایرانی نیز در تعریف هویت ایرانی از دیدگاه امام خامنه‌ای مطرح شده است. ایشان تأکید می‌کنند که عید نوروز به‌عنوان یکی از جشن‌های ملی و غیردینی در ایران، با توجه به محتوای دینی و اسلامی که مردم به آن بخشیده‌اند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. اعیاد ملی چون نوروز، ۲۲ بهمن در این زمینه مطرح می‌شود. به‌علاوه مراسمات چون راهپیمایی روز قدس از مصادیق هویت است. ارزش‌های ملی چون فرهنگ خودباوری، استقلال و ایثار نیز در این خصوص قابل توجه هستند.

در دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، هویت اسلامی و ایرانی باهم سازگار بوده و یکدیگر را تکمیل می‌کنند. ایشان معتقد است که این دو هویت متضاد نیستند و به‌طور مداوم در طول زمان با یکدیگر هماهنگ شده‌اند. امام خامنه‌ای به تأکید بر این هماهنگی و

اندیشه‌هایش در مورد هویت ایرانی و اسلامی، به دیگر کشورها و جنبش‌های اسلامی معاصر که اشتراکات فرهنگی و اجتماعی با جامعه ایران دارند، اهمیت ویژه‌ای می‌دهد. نگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به هویت ایرانی و اسلامی می‌تواند به فهم بهتر از تقارن و تضادهایی که در این دو هویت ممکن است وجود داشته باشد، کمک کند. او به هماهنگی این دو هویت و تأکید بر اشتراکات و اندیشه‌های مشترک آنها تأکید می‌کند. این نگرش، در جهت ایجاد یک هویت ملی تقویت شده و پایدار در جامعه ایرانیان تأثیرگذار است. در نتیجه، دیدگاه‌ها و رویکردهای آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به مفاهیم هویت و معنا، نقش مهمی در شناخت بهتر هویت ایرانی و اسلامی ایفا می‌کنند. این دیدگاه‌ها نه تنها برای جامعه ایرانی، بلکه برای کشورها و جنبش‌های اسلامی دیگر نیز اهمیت دارند که با جامعه ایران ارتباط و اشتراکات فرهنگی و اجتماعی دارند. از این رو، مطالعه و درک عمیق‌تر این دیدگاه‌ها و رویکردها می‌تواند به پیشرفت و توسعه فهم ما از مفهوم هویت، همچنین به بالا بردن سطح ارتباطات و همبستگی بین جوامع مختلف، کمک کند.

منابع

- ابولحسنی، رحیم (۱۳۸۷)، مؤلفه‌های هویت ملی با رویکرد پژوهشی، فصلنامه سیاسی، شماره ۴
- احمدی، حمید، (۱۳۸۷)، بنیادهای هویت ملی ایرانی، تهران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی
- حاجیانی، ابراهیم، (۱۳۷۹)، تحلیل جامعه‌شناختی هویت ملی در ایران و طرح چند فرضیه، فصلنامه مطالعات ملی، سال دوم، شماره ۵
- حاجیانی، ابراهیم، (۱۳۸۸)، جامعه‌شناسی و هویت ایران، تهران، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک
- خرمشاد، محمدباقر و سرپرست سادات، سید ابراهیم (۱۳۸۹)، روشنفکران ایرانی و مسئله هویت در آینه بحران، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره سوم، شماره ۲، صص ۲۷-۶۰.
- داودآبادی، محسن، باقری فرد، محمدحسین، (۱۳۸۷)، اصول و سیاست‌های حاکم بر مهندسی فرهنگی کشور از دیدگاه مقام معظم رهبری، ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال پنجم، شماره ۴۵

فیروزآبادی، سید حسن، رضائیان، مهدی (۱۳۹۰)، راهبردهای ارتقای اعتمادبه‌نفس ملی در گفتمان فرهنگی امام خامنه‌ای، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال ۱۱، شماره

۴۴

گوهری مقدم، ابوذری؛ فیضی، رضا و بابا هادی، محمدباقر (۱۳۹۷)، بررسی مفهوم هویت و منافع ملی و رابطه بین آن‌ها در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، فصلنامه امنیت ملی، سال هشتم، شماره ۲۸، صص ۱۰۵-۱۲۸.

Khamenei,(1368),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?id=2256&nt=2&year=1368>

khamenei (1370),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=3635>

khamenei (1373),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1922>

khamenei,(1374),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?id=2759&nt=2&year=1374&tid=2984>

khamenei,(1374),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?id=2759&nt=2&year=1374&tid=1282>

khamenei,(1377),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-print?id=7571&nt=2&year=1377&tid=2248>

khamenei (1379),<https://farsi.khamenei.ir/others-article?id=17052>

khamenei,(1383),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?id=3232&nt=2&year=1383&tid=1679>

khamenei,(1383),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-print?id=3243&nt=2&year=1383>

khamenei,(1386),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-print?id=3416&nt=2&year=1386&tid=1268>

khamenei,(1387),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?id=3437&nt=2&year=1387&tid=14195>

khamenei,(1389),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?id=9060&nt=2&year=1389&tid=1635>

khamenei,(1391),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?id=21252&nt=2&year=1391&tid=1416>

khamenei,(1392),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-print?id=22405&nt=2&year=1392>

khamenei,(1396),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?id=37011&nt=2&year=1396&tid=1633>

khamenei,(1396),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-print?id=38575&nt=2&year=1396&tid=2245>
khamenei,(1397),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-print?id=39272&nt=2&year=1397&tid=2245>
khamenei (1400),<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=49361>
khamenei(1375),<https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=752>
khamenei(1376),<https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=18030>
khamenei(1376),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?id=2870&npt=8&nt=2&year=1376>
khamenei(1377),<https://farsi.khamenei.ir/keyword-print?id=1256>
khamenei(1377),<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2918>
khamenei(1378)<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?id=2978>
khamenei(1379),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-print?tid=14195>
khamenei(1380),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-print?tid=1624&npt=8>
khamenei(1382),<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=49667>
khamenei(1384),<https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=1284>
khamenei(1385),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1687&npt=7>
khamenei(1387),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1701&p=2>
khamenei(1387),<https://farsi.khamenei.ir/others-article?id=9200>
khamenei(1387),<https://farsi.khamenei.ir/video-content?id=31064>
khamenei(1389), <https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=2181>
khamenei(1389),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1420>
khamenei(1389),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-print?id=10608&nt=2&year=1389>
khamenei(1391),<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?id=2312&nt=2&year=1369&tid=1256>
leader(1385), <https://www.leader.ir/fa/content/2928>